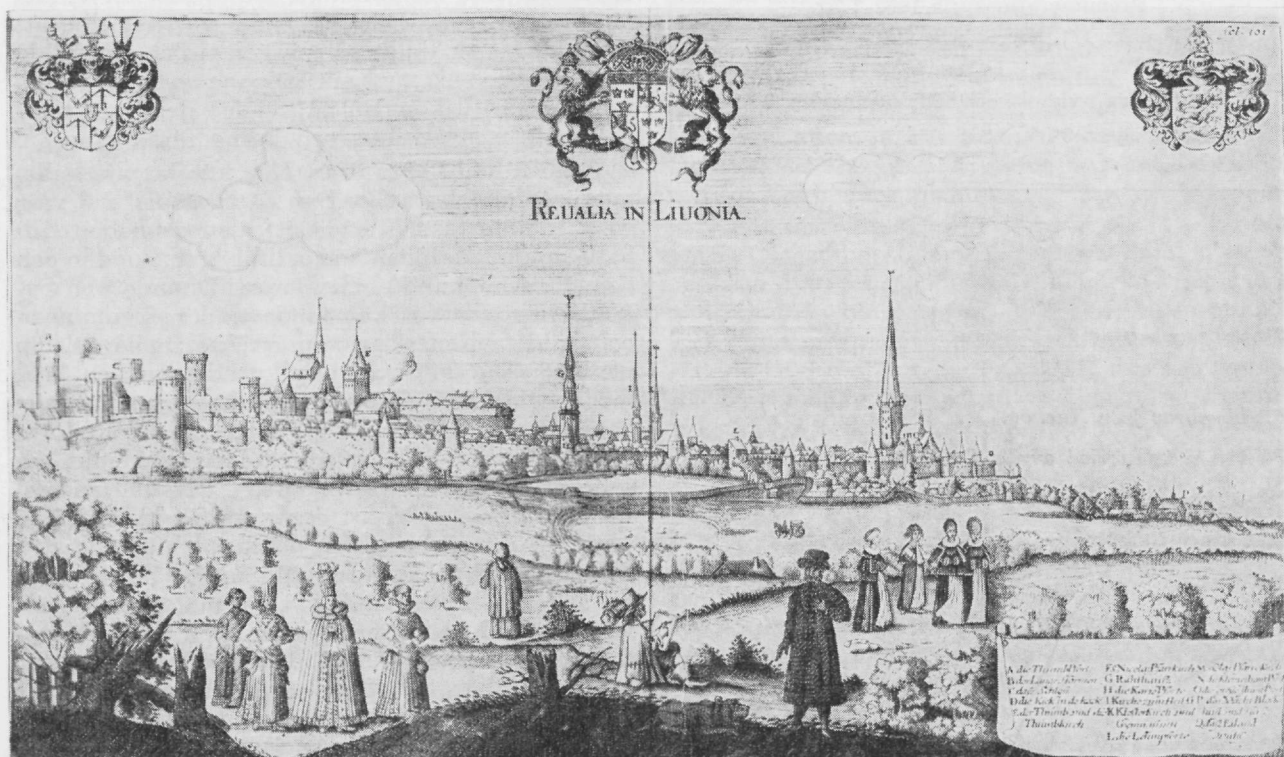

KUSTBON

Nr 4. Årgång 19

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1962

De sedan medeltiden i Reval bosatta svenskarna deltog visserligen inte aktivt i utformningen av de svenska bygdernas liv och historia, men staden har dock spelat en betydande roll i estlandssvenskarnas tillvaro. Över den kom säkert många av de invandrare, som koloniserade svenskorterna — bynamnet Rälby, fordom skrivet Revalby, bär kanske ett påtagligt vittnesbörd härom — och genom århundradena gick många unga män från de svenska socknarna i hantverkslära hos mästare i Reval. Sedan äldsta tid fanns också ett icke obetydligt antal svenska borgare i staden. — Bilden visar Reval på ett 1600-talsstick.

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Edvin Lagman*.

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*.

Red. och exp. Eknäsvägen 2. Stockholm K.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37.

Utkommer 1962 med fyra nummer.

Prenumerationspris 1962 7 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 30 kr.

Härnösand 1962 — Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Innehåll:

	Sid.
Vinterns behag av E. Lagman	2
Hjärtats högtid av Arthur Johanson	3
Ett bönebrev från Nuckö	4
På utfärd i Österled av Emil Adalberth	9
Ur Birkas folkhögskolas dagbok	12
Birkas och Reval på SOV:s höstsamkväm	13
Notiser	14
Julvägar och sommarstigar av Edvin Lagman	15
Familjennytt	16—18
Bemärkelsedagar	19
Ljusstöpningen av Gabriel Jönsson	20

Vinterns behag

Varför inte göra årets stämningscykel komplement och mana fram vinterns olika faser! Våren har ju passerat med sol, sommaren med Birkasfest och hösten med potatisupptagning och vallidyll.

Det är inte lätt att komma ihåg, när vintern i våra trakter egentligen började. Otaliga är de mörka, snölösa jular man minns från sin barndom. Men genom dessa minnen skymtar trots allt även flingor, som stora och fuktiga dalade ned i decembermörkret. Julesnö på granar och tallar.

Det var färglöst på vintern, åtminstone kring jul. Omedvetet längtade man efter synsensationer; därför blev man som barn också oändligt ned-

slagen, varje gång det fördes på tal, att i år ska vi väl inte ha någon gran. Ljusen verkade som en rent fysisk stimulans, så även ett karamellpapper, en pepparkaka eller en ros av silkepapper.

Luktsensationerna var påtagligare och behagligare. Den gryngröt som stoppades i julkorven hade en annan och stämningfullare doft än den som serverades om lördagarna, för att nu inte tala om den fina arom, som utgick från sagda kory, när den framtogs ur ugnen. Vört och mäsik ångade i karen i rian, skinkan skvallrade om tjock enrisrök. Men allt detta överflyglades av två dofter: den från julbaket och den från jubastun. Julbaket förde även i verkligheten med sig nya skiftningar i det njutningsmedel, som årets dofter utgjorde, ty andra brödsorter än den vardagliga kom redan i arla morgonstund ur ugnen, men jubastun kan rimligtvis inte ha doftat på annat sätt än vilken lördagsbastu som helst. Men det var nog det, att den eldades så tidigt på morgonen och uppfyllde hela julaftonen med sin hälsosamma och sotiga renhet. Härtill kom nu på kvällen den varma rökelsen från stearinljus och bränd färsk gran.

Vintern ljöd i våra öron. Den kunde vara stilla, men inte alldeles stilla. Den där granen "vid vars rot ditt bo är fäst", hade sitt sus i tystnaden, och havet mumlade även vid stiltje kring uddar och öar. Vintern kunde också vara dånande och ryttande, med häftigt kämpande träd i skymningen och väldiga brottsjöar, som vräkte sig långt upp på land. Då satt man och kurade med en bok, medan eldskenet från den öppna ugnen flackade över stugan. Kölden kunde efter en sådan storm komma som en befriare. Havet lade sig blankt och orörligt, likaså de vattenpussar, där barnen älskade att springa, så att den sega färskisen gick i vågor — ibland brast den också.

Kom det kyla och snö till julaftonen, så kom det säkert tö till annandagen, när man var på hemväg från slakten i grannbyarna. Den verkliga vintern kom, den också, men då hade årshjulet vänt, och ljuset började så saktat åter sippra ut över byarna. Det var inga färger än, men dagar. Skiftningar på himlen, när man en rimfrostig morgon i fårskinnspäls med ullen inåt satte sig på släden för att köra ut till ängarna efter hö. Det knarrade under medarna — naturligtvis — och snö rasade från tyngda grenar. Men det kommer man just inte ihåg. I stället minns man det metalliska ljudet från bristande is, där vattnet försvunnit under is-täcket över höstens pölar, klatschandet från isklumpar, som lossnade från hästens hovar och slog mot släden, knarret i remtyg och fimmelstänger, den fräna lukten från stallvarm häst. Man minns också samma ständigt uppdykande förvåning över att höet var så kallt — det hö som man tjugat in i lador och upp i stackar under heta julidagar.

Snart utökades registret av färgnyanser, solen sken på skogarna och frambragte olika gröna och violetta toner; till dofterna sällade sig granens, tallens, björkens och askens, och det klingande ljudet från såg genom färskt trä jämte yxhugg och buller från fallande träd ekade genom skogarna, men då var vi snart framme vid vårvintern.

Arthur Johanson

HJÄRTATS HÖGTID

Innan vi rätt hinner göra det klart för oss har de korta dagarna ilat fram till ännu en julhögtid. Vi märker den annalkande julen bäst på all oro den för med sig. Men så har det varit alltsedan den första julen. Ty även den präglades av oro. Vandrande människor på väg till sina födelsestäder där de, enligt kejsarens dekret, skulle skattskrivna sig. Vi märker den kommande julen på oron i affärlivet. Alla har vi bekymmer med inköp av julklappar, och vi planerar, hur vi skall ha det denna jul i vårt hem. Vi måste alla, var och en i sin stad, ha del i något av julens oro. Fridens högtid har detta med sig.

När vi nu börjar tänka på julen, slår det oss att Lukas, evangelisten, är en så god berättare. Det som han skrivit om julen tillkom ju för länge, länge sedan, men ändå har man ingen känsla av att det är något föråldrat han talar om. Sannerligen, här möter man berättarkonst av hög rang. Men så är det inte heller fantasier som han skrivit ner eller vacker dikt som han åstadkommit, utan han återger vanlig historia med fast förankring i verkligheten. Julberättelsen är bunden till den oförliknelige kejsaren, Augustus, som inom den kristna kyrkan fått den berömmelsen som ingen annan av Roms store fått. Quirinius, landshövdingen, känner vi inte lika väl, men han tillhörde den väldiga ämbetsmannakår som skulle tillse, att kejsarens påbud genomfördes. Och så har vi den lilla staden Betlehem, i vars släktlängder Josefs och Marias namn fanns med. Herdarna ute i markerna är vi inte främmande för, så har det varit sedan urminnes tid, att man vaktat sina hjordar vid källorna nära staden. Och härbärgen, i vars stall Jesusbarnet föddes, och krubban, i vilken han lades sedan han en första gång blivit lindad, allt är ju kära ting som hör med till en rätt jul. Det är som att taga fram den gamla jullådan och än en gång plocka upp de saker som vi ägt sedan barndomen: ljushållare, glitter, änglar och stjärnor, med vilka vi smyckar granen. När detta är färdigt, känner vi oss som barn som än en gång hunnit hem.

Litet annorlunda blir det när den fjärde evangelisten kommer med sin berättelse om julen. Man

Nu skall vi bara ett ögonblick stanna inför den jul och det nya år, som stundar. I stället för ord på vägen och annat dylikt har jag i all enkelhet velat mana fram några minnen, som kan blandas med den verklighet vi lever i nu och som kan göra vår tillvaro litet rikare fasetterad och ge vårt liv en angenämt berikande dimension.

Och dessa rader vill jag avsluta med en tillönskan om GOD JUL och GOTT NYTT ÅR.

E. Lagman.

vet inte hur denne lärjunge såg ut. Han lär ha blivit mycket gammal och man uppmanade honom ofta att berätta sina ungdomsminnen från den tid då han var Jesu förtrogne vän.

Men vad skall han berätta om? Flera evangelister hade redan skrivit skildringar om Jesu liv. Men i alla dessa skildringar är det en sak som Johannes saknar. De har talat om Mästarens yttre liv och gestalt, men nu vill han skriva något om Jesu väsen, om hans personlighet och hans rika tankevärld. Och så fick vi detta julbudskap, som på sitt sätt är märkligare än det som Lukas skänkt oss. Johannes går tillbaka ända till begynnelsen, vad nu detta ord kan innebära. Men långt, långt tillbaka, innan ännu någonting av vår värld tagit form och gestalt, var Ordet hos Gud. Sedan kom med tiden, ja, när tiden var fullbordad, detta Ord i människogestalt i världen. Ordet vart kött och tog sin boning ibland oss.

När vi läser dessa ord erinrar vi oss, att kyrkan gärna framställer Johannes under symbolen av en örn, som lyfter sig på lediga och starka vingar och som med sin blick ser så långt som ingen annan. Och långt måste det vara till den första begynnelsen, då Gud bestämt sig för att den dag skulle gry, då den enfödde Sonen skulle stiga ner i människovärlden och kläda sig i köttets skrud och i allt bli lik sina bröder. Därmed är Guds syften med julen klara för oss. Det bestående i julen är att Jesus har kommit och bundit sig vid vår värld och vid oss människor. Det är ännu så mycket som återstår, innan Guds godhet och kärlek segtrat över vår synd och uselhet, men en hoppets stjärna är tänd, en ljusvärld har öppnats, och därför tror vi att människorna snart skall hinna fram till barnskap hos Gud, i sanning kunna fira jul med frid och trygghet.

Hur skall vi kunna fira hjärtats jul? Genom att göra som Maria om vilken det står: "Men Maria gömde och begrundade allt detta i sitt hjärta." Den barnsliga glädje, som kommer när vi ser julens yttre attribut, eller den, som når oss när vi fördjupar oss i den Högstes rådslut, blir hjärtats jul först då detta gömmas och begrundas i själens stilla rum. Allt som vi människor gömmer inne i vårt hjärta är vår sanna egendom. Vårt livs yttre förgårdar är uppfyllda av arbete, möda, sorger, besvikelser, oro och förgrämselse. Men det som vi har gömt inne i våra hjärtan är oförstörbar egendom. Det som vi där gömmer är vårt sanna jag. Intet som gömmas i hjärtat kan rövas bort vare sig av växande kunskap eller naggande tvivel, ej heller av livets oro. Vi har en liten värld, rik och underbar, där vår julglädje är förblivande och där Guds gåvor i sanning hör oss till. Låt oss denna jul gå in i hjärtats helgedom och på nytt se, vad där är gömt, och låta Guds röst berätta om livets verkliga värden.

ETT BÖNEBREV

från Nuckö

Originalen till det nedan avtryckta brevet är skrivet i ett litet häfte med formatet 16×10 cm och blått omslag. På framsidan av omslaget finns den rubrik som står här nedan.

Bönebrevet kom tydligen aldrig fram till adressaten. Av någon anledning fanns det 1903—1904 hos greve Carl Magnus Stenbock i Uppsala, där Gideon Danell fick vetskap om dess existens. Sedermera överlämnades det till stiftsbiblioteket i Linköping. Gideon Danell har gjort en avskrift av suppliken och det är denna avskrift som ligger till grund för den nedanstående texten.

E. L.

Bönebref Till Hans Höga Keiserliga Majjestät
Nicolai II
St. Petersburg.

Estland Nuckö . . .

Sutlep den 10 Juni 03.

Hans Höga Keiserliga Majjestät Nicolai Alexandrowitsh

Med största undergifvenhet och ödmjukhet inför vårt stora rikets Fader, komma vi svenska blodsvörvanter till Er vår nådige Keiserliga Majjestät med denna bön, om att få beskydd emot det hårdt påtryckande adeliga väldet här på ön Nuckö, och dessa kringliggande byar på fastlandet, der de ännu mestadelen inneboare äro svenskar. Denna bön är framställd af bönderna och landets folk som dagligen suckar under adelsmännens tunga ok; och många af dem äro i så stor nöd, att den är obeskriflig.

Derföre hafva vi öfverens kommit om denna sak, att inträda med bön inför vår Herre och Keisare, samt detta stora Rysska rikets Fader, och vi hoppas att denna bön från hans trogna undersåtare icke skall blifva ohörd, och vi blifva i en stor väntan att få hjälp af vår nådige Majjestät och att vi genom Hans starka hand kunde blifva befriade från detta svåra adeliga ok, som så hårt trycker mångt ärligt hjärta och utpressar tårar af de fattiga böndernas ögon.

Med bedröfvad och sorgset hjärta tänka vi tillbaka på den tiden då våra Fäder lefvde i lugn och ro; när som ingen adlig trälldom eller stor ränta betryckte dem, när de endast hade att betala några små skatter, och så fingo de lefva i frid och ro. Vi finna här uti gamla skrifter, som ännu stå kvar, att deras betalning för landet som de brukade: var för hvarje "hake" eller "bol" land efter svensk räkning 8 öre penningar, 2 tunnor råg, 1 tunna korn, 1 half tunna hafre, 1 får, 2 höns, 10

ägg, 10 mark torr fisk, 1 fjerdedels lass hö, 4 kärvar halm, 1 famn ved, 2 tunnor brännkol och för 10 "haken" en ox. Så hafva våra fäder här alltid förr ägd den fria svenska ordning så att de intet hade att bestyra med dessa onda adelsmännerna. Men under tiden lyckades äfven adeln att få dem från sin frihet, och påtvingade dem det svåra dagsvärket, och så förföllo våra fäder i stor trälldom. Endast 3 öar lyckades att få behålla sina gamla rättigheter som gälla ännu i dag. Dessa öar äro Runö, Rågö och Odinsholm. Men vi hafva alltid skäl, att tacka Hans Höga Majjestät Alexander II som befriade vårt folk från denna svåra trälldom och skänkte frihet åt alla.

Men från den tiden började adelsmännen att pålägga räntor, eller betalning med penningar för jorden som bönderna brukade, och de hafva förökad betalningen allt småningom tils nu när en "hake" eller "bol" land kostar öfver 500 rubel ränta för hvarje år. Uti förbigående år försökte äfven adeln att pålägga Odinsholms bönderna en stor ränta, och de var nära att äfven dessa bönder skulle falla i adelns våld, ty der fans ingen som dem hjälpa kunde, eftersom all öfverhet här bland oss, står så ens till sinnes med adelsmännen, att de äro färdiga med att utpressa den sista bloddroppen ur detta fattiga bondefolk. Och när adelsmannen ville pålägga räntan åt dem, så var den dåvarande Komissarien i Hapsal den största medhjelpare på adelns sida, i stället han borde söka dessa arma böndernas bästa. Men när Odinsholms bönderna voro i den allra största nöd om denna sak, så återopade de hjälp hos Guvernatorn i Reval då kom han dit, förkunnade dem åter sin förra frihet och att ingen har magt att pålägga dem någon dyr ränta. Äfven tro vi andra svenskar när vi höra att dessa rättigheter en gång hafva gällt för våra fäder och ännu gälla på dessa 3 öar; så tro vi att denna frihet har blifvit med adelsmännens magt ifrån oss röfvat, utan någon borgelig lags tillåtelse.

Derföre komma vi edra trogna och lydiga undersåtare med största undergifvenhet inför Er Höga och Nådige Majjestät, och bedja: kan det vara möjligt för oss att återfå den förlorade friheten, och vi veta att det för Er vår Nådige Majjestät är möjligt att hjälpa oss. Ty vi alla äro i stor längtan af att blifva fria från dessa stora betalningar och svårigheter som den onda adeln har oss pålagd.

Derom tänkte vi något berätta för vår gode och nådige rikens fader och Keisare Nikolai Alexandrovitsh om huru de Tyska adelsmännen här plåga detta fattiga bondefolk.

Axplockerska.

Foto: Per Söderbäck.

Vi som bo här på fastlandet nära Nuckö i dessa kringliggande byar. Vi tillhöra alla en egendoms herre eller adelsman hvilken namn är: Baron Gustaf Taube. Hen lefver i en herrgård den man kallar Rickholtz och han hafver der stora byggnader och ett spritbränneri. Honom tillhöra äfven två mindre herrgårdar nämligen: Sutlep och Nömkül, och vi alla bönder stå under hans hårda förtryckning; så att många äro i stor nöd för att få dagligt bröd för sina familjer. Ty de måste gifva alla sina penningar i räntan som Baronen dem har pålagd. Om de icke gifva honom den stora betalningen som han kräver, så kommer han och utkastar dem ur sina hem och derom är ingen fråga hvadan de skola få herberge eller dagligt bröd. Så hände det för några år, att här var en bonde som för nöds skull måste sälja ett litet hus, och han hade icke frågat Baronen om tillåtelse dertill. När nu Baronen fick höra derom, gick han dit med några andra sådana med sig, bland hvilka en var Baron Maidel från Putkaste, hvilken då i den tiden var Kreis-Polis. Då utdrefvo de denna familj ur sitt hem, bortröfvade all deras tillhörighet och alt hvad de ägde. (bondens hustru blev på

döds bädan och dog om några wicker log där utan föda för de bakad brödet förde de bort ätt matkar den döds siuke hade intet). Derom berättas: när de hafva gått dit, skall et litet barn ha sutit utanför dören med en liten kruka i hvilken var mjölk och bröd. När nu barnet satt där och släkte sin hunger med denna usla mat, så var deras vrede så stor att de togo den bort ifrån barnet utan barmhärtighet. När de nu ingingo i huset så bortröfvade de alt hvad denna familj ägde, både alla deras kläder och all deras mat varor. Så ut drefvos de från sitt hem utan föda, utan kläder ja utan alt hvad de ägde; endast några trasor lemnades på deras kroppar och så fingo de gå från sitt hem och egendom. Derefter förde Baronen alla deras varor till herrgården Nömküll och insatte dem der i ett hus och der blefvo dessa gods i 7 år tils alt var fördärfvad af maskar och mal, både kläder och föda och alt hvad denna familj ägde. När nu bonden försökte rättgång med Baronen, så hjälpte det ingenting. Bonden stride sålänge medan hans penningar räckte till, men när som de voro slut, så var han helt ruinerad och måste undergifva Baronen som var rik och hade makt att betala

*Bron öfver Rickulån, där landsvägen
grenade sig mot Reval och Hapsal.
Strax söder om ån låg godset Rickholz.*

för sig kloka och lärda advokater tills han van. Om nu någon vågar sätta sig emot hans stränga bud så hotar han med dessama som han gjorde med den familjen. Hans välde är så stor att ingen vågar sätta sig emot honom, utan alla måste böja sig under hans vilja. Mesta delen af landets folk är redan så fattigt, att det inte förmår sig vidare framåt. Baronen har gifvit dem dåliga gårdar med några tunnland åkerjord och för den tager han så dyr ränta, att den är helt omöjlig att få betalt. Derföre måste de usla bönderna gå på Baronens åkrar och der arbeta med stora möda, att kunna betala räntan, så att icke Baronen kommer och utdrifver dem.

Somliga hafva köpt sina gårdar på Baronens befalning men de fattiga äro nu i den största nöd; när som Baronen sålde dessa gårdar så begärde han af hvarje bonde, om han icke mer hade så måste han ändå inbetala 100 rubel, så blev kontrakt skrifen på 12—18 år när nu hvarje gård kostar mer än 2000 rubel, så har bonden hvarje år att betala öfver 100 rubel procent på skuld. Men största delen af dessa gårdar äro så dåliga, att man icke får sitt dagliga uppehälle deraf för hela året. När man nu skall betala mer än 100 rubel procent hvarje år åt Baronen samt köpa bröd att uppbålla sina familjer med, och penningar fins icke till för fattiga bönderna. Så äro många i sådan nöd och trängsel, att de äro helt modlösa och veta ingen utväg för sin omgifvenhet.

Ännu hafva vi att berätta om Baron Taube huru han har bortröfvat böndernas skogar hvaraf de kunde få ved till bränsel och några stockar för att bygga sig hus. Men nu har Baronen tagit alt ifrån dem och säljer årligen för mång tusend rublar, och förökar sina rikedomar, men de fattiga bönderna måste få jämra sig af nöd. (Baronen har för leden winter till stranden förd öfver 3000 storkar ur skogen och många skäps lastor wed ut skäpad.)

Från byn Sutlep berättas:

Här fins en jordmark som för några år har varit böndernas egendom och här lefva ännu många gamla män som hafva sett den tiden då den har

blifvit ifrån bönderna tagit, och nu säger Baron, att den är hans egendom och nu tar han hvarje år 120 rubels betalning från bönderna derföre att deras boskap får gå i bete på denna plats som för några år tillbaka har varit böndernas egen betesmark. Så fins der här i Sutlep en liten insjö, hvaruti bönderna hade planterad i dess blöta botten rö som der växte friskt och tjenade till boskaps uppehälle för bönderna. Men nu kom Baron dit och sade sjön är min och alt hvad däri är; och röfvade så från bönderna deras sjelfplanterade egendom. Dylka orättfärdiga gerningar finnas tiotals att berätta om denne Baron. Så betrycker han detta fattiga bonde-folk !!!

Många af de fattiga bönderna lida af stor nöd och för många fattas redan deras dagliga bröd; ty årsväxten har misslyckats, men bönderna veta ingen utväg för sin nöd. Baronen är sträng med räntan barnen ropa efter dagligt bröd böndernas nöd är stor ! ! ! ! !

Bonden: Hans Ahlun. Sutlep.

(har köpt för leden år för 60, ru, bröd.)

Från byn Nömküll berättas:

För 35 år tillbaka så var vår ränta för hvarje bondgård omkring 50 rubel men småningom ökades räntan till 70 rubel, då lät Baron Taube landmätaren komma och gjorde bondgårdarna 1/3 mindre än de för voro och lade räntan till 100—112 rubel. Hälften af böndernas betesmarken tog han åt sig sjelf. Då tvingade han dem att köpa sina gårdar, och de flesta af bönderna gjorde detta handel. Men eftersom folket är i stor fattigdom, så lida de en obeskriflig stor nöd; jorden gifver icke folket des näring, ty den bästa jorden är i adelns händer. Betalningarna äro stora. Hvarje bondgård kostar mer än 2000 rublar; bröd, får man köpa för sitt uppehälle. Baronen hotar med oktion om du icke betalar. Vi lida en obeskriflig smärta, under adelns ondska ! ! !

Detta bekräfta alla bönder i Nömküll
Mats Christjansson Sondberg.

Klöttarp eller Nömküll var en av släkten von Taubes herrgårdar i Nuckö socken.

Dylika underrättelser komma från "Gambyn". Förr hade de svårt, men nu blef det ännu svårare. Baron tog bästa "engarna" ifrån bönderna, gjorde deras gårdar mindre, och höjde betalningen förfärligt.

"Gambyn"

Bonden			ränta
A. Stahl	hade förr 7 dessetin åker		53 rbl.
	nu har han 5	" "	110 "
M. Boman	hade förr 7 dess.		55 "
	nu har han 5	" "	110 "
K. Halman	hade förr 7 dess.		51 "
	nu har han 5	" "	115 "
K. Strandberg	hade förr 2 dess.		22 "
	nu 2 $\frac{1}{3}$	" "	66 "
A. Milberg	hade förr 1 dess.		10 "
	nu 1	" "	32 "

Här ha vi tecknat några bevis om adelns ondska, och detta fattiga folket suckar under hans välde. Detta säges från alla 15 bönder i Gambyn, de ropa om hjälp!!!

Bonden Anders Stahl.

Från Höbring berättas:

En bondgård som kostade 48 rbl. ränta pr hvarje år med 6 dessetin åkerland, kostar nu omkring 100 rubel med 5 dess. åkerland. Jordmånen gifver den knappaste näring för dess inbyggare. Skogsmarker äro från bönderna tagna, hvilka nu huggas stora sträckor hvarje år till bränsle för spritbränneriet. Och de bästa höland tager Baronon från bönderna, deremot gifver dem dåliga bläta musar.

Derom vittna alla 10 bönder i Höbring.

Nöden är stor!

Bönderna: Johan Thomsson och
Siimon Stahl.

Från byn Rickholtz:

Vi lefva här i stor fattigdom och äro nära att uppgifvas för svält; våra bondgårdar hade förr omkring 6 desetiner åkerland med 80 rubels renta, nu deremot hafva vi 3—4 desetin med 80—120 rubel att betala årligen för hvarje bondgård. Baronon kräfvver sin stora betalning ty annars kommer han och utdrifver familjen. Men detta fattiga folket lider nöd för att få dagligt bröd, och vet ingen råd!

Bönderna: Anders Freiman
Johan Alberg
Josef Stenberg
Kristjan Luks.

Från byn Hafversve:

Vår fattigdom och elände är stor! Vi äro såsom slafvar under Baron Taubes förfärliga betryckning. Stora räntor skall man betala och åkerlanden äro så småa att de icke gifva folket deras uppbehälle.

I alla bönders namn

Bonden: Anders Luks.

Från byn Pai berättas:

Vi äro i samma elände som de andra byarna. Bondgårdar äro så småa, att de als icke uppbehålla en familj, deras storlek är 3—4 desetiner och för dem måste man årligen betala Baronon 90—100 rubel. Den bästa jorden har Baronon i sitt våld, och hans åkerfältar äro miltals stora. Alla de fattiga bönder som icke med penningar förmå att betala hvad han kräfvver, dem tvingar han med våld att gå i sitt arbete och lönen blir endast 20 kopek för hvarje dag. Så måste den fattige bonden betala sin dyra ränta!

I alla böndernas namn:

Johan Wiberg, Pai.

Från byn Roslep:

Här i vår by finnes 20 bönder; hvar och en har en liten åkerjord. Somliga hafva köpt sina gårdar för mycken dyr pris. Många åter äro så fattiga att de veta ingen råd för sitt uppbehålle. Ty de måste betala för hvarje dessetin land som de bruka 40 rubel årligen. De bästa platserna af jorden är i adelsmannens händer. Hälften af byns inneboare hafva ingen åkerjord. Vårt land går i öde och folket svälta sig till döds om vi icke snarligen få hjälp!

Bonden: Mats Linneberg
Roslep.

På Nuckö der bo många fattiga svenskar, derom berättas från byn Österby följande:

På ön Nuckö som är 14 ferst lång, består af 3 egendoms herre: Paschlep, Lyckholm, Skåtanens, varest den sist nämnd har efteråt köpt sig två mindre Birkas och Bysholm. Böndernas antal är omkring 109. De alla äro ansträngda att köpa sina åkrar och jord. Kontrakt terminen är omkring 12—14 år, och hvarje år skall betalas 5 procent.

Hvarje bondgård kostar omkring 2000 rublar. Många rika bönder som hafva förvärfd sig påningar, hafva utvald sig de bästa gårdarna. En stor hop från andra öar har kommit estar och bortköpt mångas jord och ruinerad vårt hopp om vårt uppbehålle. Många fattiga som ej hade någon utväg i sin fattigdom mottogo Patronens paperer och blefvo lik trälar. När de ej hafva att betala sina procentar; än mindre summan, så hotas de med oktion, andra åter läggas ett procent till.

Utan råd och öfverlemnas åt svält: Kristjan Barudd Märten Brandt. Andreas Lemberg. Gustaf Laving. Willem Barudd. Gustaf Bruhn som i förra året lånad 30 rubel för bröd att uppbehålla 10 personer, och var i år nedsatt att sälja sin Väderkvarnen för att få bröd för detta år som hotar med en djupare fråga. Råg säden är fördervad af vintren.

Nöden är mycken stor!

Bröd måste man köpa för att uppbehålla sin familj; 50—60 rubel för hvarje gård skall man betala procenter vi stå i den största smärtan!

Bonden: Gustaf Bruhn
Österby (Nuckö)

Från byn Paschlep:

Det fattiga folket som bor här i den byn; lyder stor nöd och betryckes dagligen af adeln. För några tider lefde vi mera bättre, men år 1885 kommo vi under stora betalningar. Egendoms herren påtvingade att bönderna skulle köpa sina åkerjordar som kostade 2000—2600 rublar. Eftersom nu folket var fattigt så måste den förra bonden lämna gården och en annan kom och köpte den. (Dessa voro estarna från Dagö.)

Några svenskar köpte också sina gårdar, men

de ådrogo sig stora skulder. Kontrakt skrives på 12 år. När tiden var full och bonden icke hade utbetalt sin gård så förökades hans procent; förr betalte bonden 5 procent på sin skuld men nu 6. Huru skall en bonde få sin gård betalad, då man inte vet att få bröd för sin familj. I många familjer fins icke deras dagliga bröd.

Karel Peterson Timmermann
Paschlep.

Från Kirko-byn berättas:

Våra bönders herre är pastorn och vi betala honom vår ränta, förr betalte vi 40 rubel, men småningom har han förökad räntan så att vi nu betala 80 rbl. sådana oförståndiga äro våra herrar och pastorer. Att föra klagomål emot dem så hjälper det ingenting; ty all öfverhet står så på adelns sida, att böndernas rättgång är förgäfvad. Derföre hafva vi försökt att inträda för Hans Keiserliga Majestät med vår klagan emot adelsmännen och bedja om hjälp och beskydd.

Bonden: Mathias Frimann
Kirko-byn.

För Er Höga Keiserliga Majestät, hafva vi fattiga bönder nu framställd vårt elände; och vi frambära med största undergifvenhet, vår bön inför Er Höga Majestätiska thron:

om att blifva befriade från det stränga adeliga våldet! Och vi hoppas att vår nådige riksens Fader ville blicka en gång på detta fattiga svenska fälk, som suckar och kvider under adelsmännens tunga ok!!!

Ännu framställes en bön inför Er Keijserliga Majestät, af dem som icke hafva någon åkerland. (huru många utaf dem träla under de härar för 20 kop. dags lön så äro dessa i så stor nöd att de ofta få driwa sina barn uti tjänst för andra när de äro 7,—8 åriga wi skrädare tiana här icke mera än 30—35 k. dagslön jag har en 8 års gåse ute i tjänst alla bedia om jord. tjänst alla bedia om jord.)

Om det kunde vara möjligt äfven för dem, att få åkrar för sitt livs uppbehålle. Här finns jord tillfyllest för hvar och en; men den står under de onda adelsmännernas våld.

Gud välsigne vårt stora rike och dess Keisare
Nicolai Alexandrovitsh

(Vi bedia om fri brew om moieligt ar)

Vi förblifva alltid Er trogna och lydiga
undersätare
Svenskarne

på Nuckö
Rickholtz
Nömkuill
Sutlep. (A. Talback.)

stämpel
60 kopek

A n m. De partier, som här satts inom parentes, är tilllagda av annan person än den som avfattat suppliken.

Bröllop på Runö.

Foto: Sven Rydström.

Emil Adalberth

PÅ UTFÄRD I ÖSTERLED

*Milt famnad av Östersjövåg,
tryggt hägnad av vida vatten,
likt slottet i sagan du låg,
välkomnande oss i natten.*

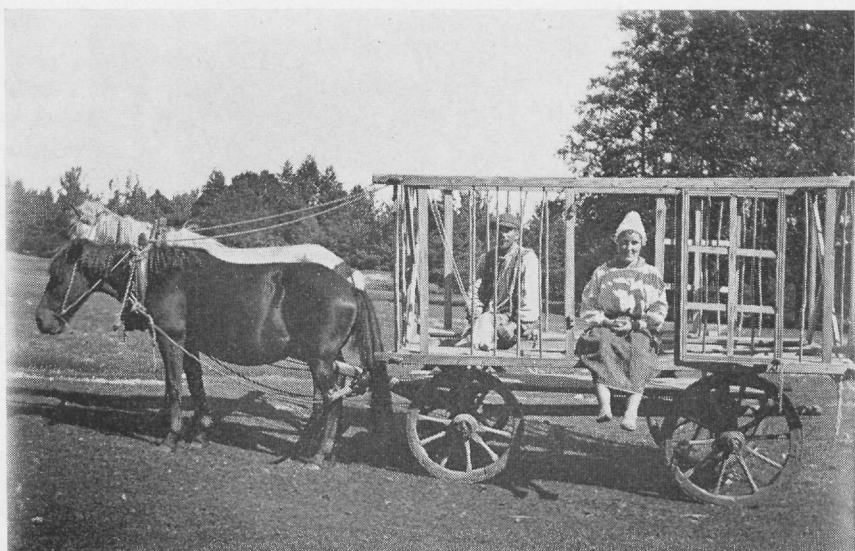
Det var en augustidag 1926, som jag i gästboken i Runö prästgård nedtecknade de anförda versraderna, tillägnade den lilla svenskön i Rigabukten, dit lyckliga omständigheter hade fört mig och min hustru. Prästen på ön, Gunnar Schantz, som tillika var skollärare, kommunalsekreterare och öns allt i allo (även läkarevikarie), hade redan för 3 år sedan utnämnts till kyrkoherde. Och nu hade det äntligen blivit ordnat för installation. Samtidigt skulle en även uppskjuten visitation äga rum. Men biskop Kukk i Tallinn (Reval) kunde inte själv resa. Han förordnade i sitt ställe dåvarande prosten för de svenska församlingarna i Estland, Erik Petzäll, medan undertecknad fick det hedersamma uppdraget att vara notarie vid förrättningarna.

Först gällde det att komma till Runö, vilket inte var så enkelt. Från Birkas på Nuckö, där jag den

tiden var lärare, kom vi med postbåten till Hapsal — centrum för en 700-årig svenskbebyggelse — och därifrån med Reval—Riga-linjens ångbåt till Arensburg på ön Ösel. Här stötte vi samman med prosten Petzäll och svenske kyrkoherden A. Mellander, Ryda, vilken på sin resa Stockholm—Riga—Ösel hade passerat Runö två gånger utan att komma i land på ön, då endast småbåtar kunde gå in till stranden. Vi få god tid att se på staden Arensburgs sevärdheter, det ståtliga biskopsslottet från 1400-talet m. m. År 1559 avträdde Ösel av Tyska ordensstaten till Danmark, och 1645—1721 tillhörde ön Sverige. Hos en av öns forna storgodsägare, baron von Nolcken, som efter revolutionen försörjde sig och familjen på pensionatsrörelse, spisa vi ett par måltider, lagade och serverade av baronen och hans maka, under samtal om tid, som var gången.

Då vi nästa dag med Runö postbåt starta för 9-timmarsfärden till Runö har sällskapet utökats. Det är bl. a. den ärevärdige pastorn Constantin Hoerschelman, Zürich, tidigare pastor i Baltischport (Estland), varifrån han förvisades till Sibi-

Arbetsdag på Runö.
— På väg till ängen.

rien. I 2½ år delade han fångenskap med finske senatoren, sedermera presidenten Pehr Evind Svinhufvud, medan den ädla fru Hoerschelman, som utverkade att få följa med, blev de båda männens vårdarinna och hushållerska. Hon var också med nu på Runö-färden. Så se vi pastor Gustaf Pundt, Wolde, och skoldirektören, cand. teol. Ruderich Greinert, Arensburg. Det gällde ju att få assisterande prästmän till installationen.

Vi hade startat den 17 aug. och i sena kvällen den 19:de fördes vi i land vid den steniga Runöstranden och leddes till prästgården av välkomnande sockenbor med pastor Schantz i täten. Först följande dag kunde vi se, att den rödmålade prästgården var formligen inbäddad i blommor och grönska. Med en inredning, som i trevnad och gedigenhet tävlade med rikssvenska prästgårdshem, erbjöd den en glad överraskning för oss alla. Vad vi under en nära veckolång gästning njöto i pastor och fru Schantz' konstsmäckade och helt svenskt präglade hem stämde oss mycket glada och tacksamma.

Vid installationshögtiden var säkert flertalet av öns 300 invånare samlade i eller vid den lilla kyrkan. Och alla buro sina sockendräkter. Särskilt kvinnornas ljusa sommardräkter bildade en vacker tavla. Flickorna hade sälskinssandaler, blå strumpor med vita ränder och rosor, grå eller svarta kjolar med vit kantrand och blommiga förkläden, vit blus med vackert broderade ärm-
linningar samt däröver en halsduk med blommigt mönster. På huvudet bars en spetsprydd mössa. Till de gifta kvinnornas kyrkdräkt hörde en stor vit ylleschal, vari händer och armar kunde gömmas. Männens dräkt, långbyxor, väst och rock av hemvävt ljusgrått vadmal, hade ullens naturliga färg, men rocken var kantad av svarta band.

Vid installationsakten följdes samma ordning som i Sverige med procession och sedan installation, förrättad av prosten E. Petzäll, biträdd av de nämnda prästmännen. Utom kyrkoherde A.

Mellander kunde även pastor Hoerschelman läsa sitt bibelspråk på svenska, då han lärt sig vårt språk av sin kamrat i Sibirien-fångenskapen, P. E. Svinhufvud, 1915—17. Pastor Pundt läste på estniska och cand. Greinert på tyska. Det blev min uppgift att föredraga den biskopliga fullmakten för kyrkoherden på estniska och svenska språken. På den stämmingsfulla installationsakten följde högmässa av kyrkoherde Schantz samt konfirmandförhör. Samma dag hölls aftongudstjänst, då kyrkoherde Mellander predikade.

Visitationsstämma hade hållits föregående dag, och den hade föregåtts av reviderings- och synearbeten. Bland de Runö-bönder, som deltog i stämman må nämnas kyrkvårdarna Fredrik Isaks och Henrik Lorentz, organisten Arvid Bissa samt Österman-Anders, Henrik Berentz, Johan Jons, Henrik Mass och Ulrik Steffens. Runö-byn hade vid denna tid 14 halvgårds-bönder. Två familjer bodde i regel i samma gård. Pastorns ämbetsberättelse innehöll övervägande goda vitsord om Runö-bornas. Superi av gästande främlingar påtalades. Likaså de manliga ungdomarnas "nattfrierier", vilka som en gammal tradition i viss mån tolererades av hemmen, därför att de i regel ledde till äktenskap. Hemmet, där sonen och den unga hustrun då bodde kvar, erhöll härmed en tryggad förstärkning av arbetskraften. Flickorna gifte sig ofta vid 16 à 17 års ålder. Prästens tionde diskuterades, ävensom organistens lön, som utgjort 2—3 lass hö årligen. Nu ville han i stället ha 10.000 estmark (100 kronor).

Före avresan den 25 aug. fick vi god tid att besöka och språka med en del Runö-bor i deras hem. Hos Österman-Anders köpte vi ett par sälskinn. Sonen i gården hade gift sig med en Ormsö-flicka. På så sätt importerades en del flickor från andra svenskorter på öarna och i kustbygden i Estland, där det under 700 år bott svenskar, vilka under hela denna tidrymd behållit sitt språk. Petter Bissa hette en tusenkonstnär, som vi besökte. Bl. a. for-

Skördefolk i Estlands
svenskbygd.

made han konstnärliga broscher av ryska silverrubler och kunde allt inom smidesyrket. Han var även målare. Hans gamle fader var mästare på fiol. Han hade även tillverkat orglar. Hos kyrkvården Lorentz träffade vi den svenska målarinnan Else af Kullberg, som besökte ön. Fru Lorentz var dotterdotter till pastor Dreijer, en tidigare präst på ön. Hans dotter Aina Mikko, som då var död, hade nått legendarisk berömmelse som öns goda fe. Hon ville och kunde hjälpa för allt och åt alla. Hennes man levde än liksom dennes moder, den rara mor Malla i Mikkosgården. I hennes trevna hem var vi en dag bjudna på kaffekalas. Här som i övriga tvåfamiljshem hade boningshusets mittparti gett plats för ett kombinerat kök och förrådsrum, gemensamt för de båda familjerna.

Under spatserturer runt ön, över de av det gamla solskiftet starkt sönderstyckade fälten, genom lövängar och barrskogar, funno vi vid den steniga västra stranden vraket av en lastbåt, som på väg från Köpenhamn till Riga förlist på söndagsmorgonen. Besättningen, 5 man, hade räddats och omhändertagits av Runö-bornas. Rigabukten är förrädisk!

Därtill ombedd höll jag i prästgårdsträdgården ett jordbruksföredrag, främst berörande jordskiftningen och dess fördelar. I ett brev fem år senare från åldermannen i byn, Johan Österman, talade denne om, att skiftning av jorden var genomförd. Han tackade för mitt föredrag, som enligt hans mening skulle ha bidragit till frågans lösning.

Hemresan gick i stort sett lyckosamt för oss, som dröjt kvar tills ett par ovädersdagar hade efterträtts av bättre väder. Ändå blev det någon sjösjuka, då båten guppade från vågberg till vågdalar, och tillika försening. Till all lycka mötte vi Reval-ångaren Eestimaa på utgång från Ösel, och då vi anropade denna blevo vi välvilligt upptagna och nästa morgon satta i land i Hapsal. Därmed hade vi inte långt till hemmet, Birkas folkhögskola. En del av gästerna, däribland prosten Petzäll, reste, trots Runö-bornas varningar, två dagar tidigare. De fick en svår resa under storm och ovä-

der. Sedan seglen bärgats, drev båten redlöst österut. Vid ett tillfälle spolades 4 man över bord men som genom ett underverk kunde de åter bli bärgade av de ombordvarande. Efter en dag och en natt med långa kusliga timmar drev båten i land vid Salix på Lettlands kust. Redaktör Wilh. Schütze, Arensburg, som var med på båten och som berättat om resan för mig, slutade sin skildring med orden: "Att denna färd var överstånden, är att tillskriva en högre makts ledning. För varje deltagare skall intill livets slut kvarstå ett oförgätligt intryck av hur hjälplös människan är i naturelementens kraftspel."

Vet vi något om de fränder och vänner, som vi den gången, för 36 år sedan, mötte på Runö? — Ja, prosten Petzäll blev 5 år därefter kyrkoherde och senare prost i Fristad, Skara stift. Till Töreboda i samma stift flyttade Runö-herden G. Schantz 1933 som komminister. Hans fru, Adelaide, f. Fridner, har i en liten bok med titeln "Ön" samlat en serie förtjusande bilder från Runö. Och Runö-svenskarna själva ha med något undantag för länge sedan flyttat från sin ö — ett flertal till Sverige. Men de, som ännu lever, tänker nog ofta liknande tankar som dem Adelaide Schantz vackert tolkar.

Förnya nu prenumerationen på

Kustbon

Erlägg medlemsavgiften till

S. O. V.

Använd bifogade inbetalningskort

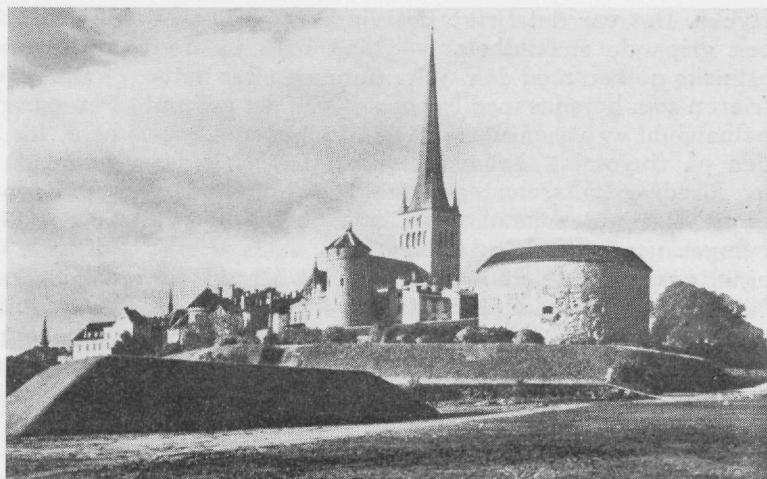
Birkas i sommarskrud.

Ur Birkas folkhögskolas dagbok

arbetsåret 1927—1928

- Aug. 12 Ett sällskap studieresande rikssvenska lantbrukare, under ledning av direktör G. Leufven och åtföljda av estniske ministern E. Virgo, besöka Birkas.
- Sept. 25 Nuckö Nykterhetsförening bildas vid möte på Birkas.
- Okt. 20 Skolans 8:de vinterkurs tager sin början med 22 elever.
- Nov. 6 Offentlig Gustaf Adolfsfestlighet med föredrag av rektor Adalberth, fil. mag. Fraenki och folkskollärare T. Gärdström. C:a 125 personer närvarande.
- Dec. 13 Luciadagen firas genom att en Lucia-brud och 2 tärnor bjuda elever och lärare kaffe på sängen i tidig morgonstund.
- Dec. 18 Elevernas julfest med julgröt, julgran och julsånger m. m.
- Dec. 21 Höstterminen avslutas.
- Dec. 29 Nuckö Kontrollförening bildas vid möte på skolan.
- Dec. 31 Vid skolan och jordbruket tjänsteställda och arbetare fira nyårsafton i rektorsbo-staden.
- Jan. 4—7 Jordbrukskurs på skolan, gemensam för bygdens ester och svenskar, med instruktör A. Nilo och rektor E. Adalberth som föredragshållare. C:a 200 personer dagligen närvarande. Kurstiden kl. 4—10 e. m.
- Jan. 9 Vårterminen börjar.
- Jan. 29 Utfärd för elever och lärare till Ormsö med slädskjutsar. Kaffeförplägnad bjudes i Norrby (eleven J. Grundstens hem) och i prästgården, Hullo.
- Febr. 11 Offentl. diskussionsmöte på skolan över ämnet "De kooperativa föreningarna". Kyrkoherde J. Klasson, Ormsö, håller inledningsföredrag.
- Febr. 12 Ormsö sångkör under ledning av fru Agnes Klasson gästar Birkas och sjunger för elever och nykterhetsföreningens medlemmar. Kyrkoherde J. Klasson håller vid samma tillfälle ett nykterhetsföredrag.
- Febr. 24 Estlands frihetsdag firas med enskild festlighet, jämte föredrag, för skolans elever och arbetare.
- Febr. 26 Offentlig fest på skolan med anledning av Estniska statens 10-årsjubileum. Samtidigt avhålls Svenska Odlingens Vänners 19:de årsmöte på skolan. Nära 200 personer närvarande. Lektor Hans Pöhl, rektor E. Adalberth och fil. mag. S. Fraenki hålla föredrag vid tillfället. Höbrings sångkör, under ledning av folkskollärare A. Vesterberg, medverkar. Det var en synnerligen stämningsfull festdag.
- Mars 13 Statens inspektör, J. Umarik, besöker skolan.
- Mars 18 Birkas Vännen har ordinarie årsmöte med fest på skolan. Universitetslektor N. H. Lindberg, Dorpart, håller tvenne föredrag (om "Viktor Rydberg" och om "Sverige", det senare med ljusbilder). Därjämte förekommer sång, ett skådespel, tal av rektor m. m.
- April 1 Kursen hemförlovas för påskferier på grund av utbrutet fall av skarlakansfeber. Den sjuke föres till sjukhuset i Hapsal och desinficering verkställes.
- April 16 Kursen återupptages efter påskferierna.
- April 30 Studie-utfärd med eleverna till Kiltsi fabriker, Ridala kyrka och Parila mejeri. På återfärden beses en biografföreställning i Hapsal.

Reval: Olofkyrkan och försvarstornet
"Tjocka Margaretha."

Birkas och Reval

på SOV:s höstsamkväm

Snart kan väl höstsamkvämet tävla med som-mardagarna i Saltsjöbaden, om man skall döma efter årets deltagarantal. Över tvåhundra perso-ner hade samlats i Margaretaskolans festvåning på Adolf Fredriks kyrkogata.

Det är nog inte många som tänker på vilka förnämliga lokaler vi disponerar, såväl på hösten som på sommaren. Egentligen hade den som skri-ver dessa rader inte heller riktigt satt sig in i detta förrän lördagen den 10 november, när det visade sig, att den stora skara, som samlades till klockan 19 — ordföranden hade tagit fel på tiden och höll på att komma för sent med det åbäke till balloptikon, som behövdes för föredraget — ledigt fick plats i de två salarna. Har ni tänkt på lokalens vackra utsmyckningar med pelare och väggfält, höga fönster och gardinuppsättningar, estrad och flygel? Den sistnämnda kom nu inte till använd-ning, estlandssvenskarna vill helst själva vara med i den musikaliska sidan av underhållningen

och sjunger allsång, pianomusik har man just inte tid att lyssna till, och kanske var det därför som flygeln fick stå oanvänd den här gången.

Alltnog. Alla fick plats och kaffe därtill. Lite ommöblering fick det lov att bli för att alla skulle se duken med de bilder som föredragshållaren ämnade visa, men förflyttningarna gick i sam-förståndets tecken. När så ordföranden hade mon-terat upp den ovan omtalade apparaten, vilken han hade tränat på hela eftermiddagen, ansågs tiden vara inne att släppa lös programmet. Efter någon väntan ebbade det redan mycket livliga samtalet — *he sa ga go jutt* — ut för några ögon-blick, och hälsningsorden yttrades. Därefter fram-trädde f. Birkas-rektorn Per Söderbäck, och hade någon tilläventyrs inte förstått det tidigare, så fat-tade han nu, varför anslutningen var så stor denna kväll. Per Söderbäck skulle berätta Estlands-minnen och visa ljusbilder därtill.

Föredraget formade sig till något av ett mäster-

Maj 5—7 Studiefärd medelst motorbåt till K o r-
k i s, R å g ö a r n a och V i c h t e r p a l. Över-
nattning och gästning i svenskorterna. Utfär-
den rikt givande.

Maj 12 Avslutning med 8:de kursen. Examensför-
hör i 4 ämnen. Tal av prosten Tannebaum,
rektor Adalberth och mag. Fraenki, ävensom
av centralstyrelsens representant, folkskoll.
A. Stahl. Betygs- och stipendieutdelning. Fem
elever tilldelas stipendier med sammanlagt 30
kronor varav 25 kr. ur Kihlbergsska fonden,
som utökats genom särskild gåva. Tio elever
hade erhållit platser eller sommarpraktik. Öv-
riga önska återvända till hemmet.

Juni 12—14 Skolan gästas av 28 skolynglingar

från Stockholm under ledning av Birkas för-
ste rektor, Kaleb Andersson, med fru.

Juni 15—16 Svenska läraredagar på skolan, 32
nuv. eller förutv. lärare närvarande. Ett stort
antal frågor diskuteras. Föredrag av lektor
Pöhl, rektor Adalberth och mag. Fraenki.

Juli 2 Inrikesminister J. Hünerson besöker sko-
lan och beser byggnader och jordbruk.

Juli 29 Birkas Vänners sommarfest i skolans
park. Föredrag, sång av Höbrings sångkör,
solo- och unison sång, uppläsning, deklama-
tion, kamrattidning. C:a 150 personer närva-
rande.

— Ur "Birkas Folkhög- och Lantbruksskola" 1928.

stycke. Det var detaljrikt, det vimlade av lustiga och gripande enskildheter — tänk bara på den estnische pojken med den sjuka tummen eller nattfriaren som hotades med hypnos — och det gav en helhetsbild av väsentliga strävanden i svenskbygden på tjugotalet. Framställningen beledsagades av föredragshållarens egenhändigt tagna bilder, som f. ö. röjde konstnärens säkra blick; de gav mången gång anledning till en liten extra utveckling, en anekdot, ett skämt eller ett allvarsord. När föredraget — allför plötsligt — var slut och ordföranden hade kämpat färdigt med sin enda bildram i den stora apparaten, kände envar, att det inte bara var Per Söderbäck, som hade upplevt tre av sina intensivaste år därute, utan att även vi i vår tillvaro hade våra i månet avseende rikaste somrar och vintrar bland minnena från Estlands svenskbygd och Birkas. Någon sade sedan, att detta säkert var toppen av det som bjudits på våra höstsamkväm, och nog skulle dessa raders nedteknare vilja instämna i detta.

Men ännu var det inte slut för kvällen. Innan de församlade fick börja dricka sitt kaffe, slog Lars Lindström ett slag för "En bok om Estlands svenskar", likaså gjorde Per Söderbäck, som passade på att omnämna fortsättningen på första delen också.

Dessutom var det dagen före kungens födelsedag. Förslag hade väckts, att estlandssvenskarna skulle uppvakta med telegram, och så skedde även. Följande rader på lyxblankett 80 avläts:

H. M. Konungen, Stockholm

Estlandssvenskarna samlade till sitt höstmöte bringar Eder Majestät sin underdåniga hyllning på Eder högtidsdag.

Telegrammet undertecknades av SOV:s ordförande.

Sedan släpptes kaffet löst. Och därmed samtalet. Mitt i allt det glada surret kom emellertid den nu nästan traditionella överraskningen till kakorna: en serie färgbilder presenterades. Den här gången var det något verkligt exceptionellt — alldeles färska vyer och interiörer från Reval och Leningrad.

Det var nämligen så, att fotografen Ragnar Treiberg, *Älbes-kro Ragnar*, i somras tillsammans med syster, fästmö och sväger hade besökt sin far Anton Treiberg, bosatt i Nömme utanför Reval, och därvid tagit en hel mängd bilder jämte ett par filmer. Dessa senare kanske vi får se en annan gång. Vi åskådare är tacksamma för att ha fått se vår gamla huvudstad, så som den ter sig nu. Den var vacker i sommargrönskan, de sju kalkstensgrå tornen med sina röda tegeltak stod kvar inte långt från Baltiska bangården, Kiek in de Kök verkade lika pittoreskt och stabilt som tidigare. Där var också Domberget och länge Herman — med främmande flagga — där var Alexander Nevskij-katedralen, Helgeandskyrkan, Johanneskyrkan och framför allt Olaikyrkan med sin himmelssträvande spira. Där slingrade gator och gränder som förr, där låg torg, parker och alleer, som man kände igen. Men något var annorlunda. Nya ste-

rika huslängor, främmande statyer, och framför allt främmande atmosfär.

Det brukar sägas, att Leningrad — eller S:t Petersburg, som det väl ändå borde ha kunnat få heta, för det var dock Peter och inte Lenin som grundade staden — är en vacker stad. Efter att ha sett Ragnars bilder vill man gärna instämna. Det är en ståtlig syn med dessa långa fasader i nyklassisk stil längs öppna bulevarder eller längs Nevas stränder, med dessa flaggprydda broar och grönskande parker. Måne inte Leningradbon ändå i viss mån känner sig som västerlänning i jämförelse med Moskvabon? Ja-ja, att besvara den frågan hör inte alls till SOV:s program.

Som åhörare och åskådare skulle man bara vilja tacka för en kväll, som gick så klart i den gamla goda svenskhetens tecken, fastän svenska dagen och vad vi därmed förknippar egentligen aldrig nämdes vid namn. Det behövdes liksom inte heller, ty det bästa och intensivaste i våra svensksträvanden från fordom stod så levande ändå genom de ordskisser och bildsviter, som smärtsamt påtagligt manade fram de hårda och lyckliga år, då våra strävanden främst knöts till andliga värden.

- n - n

Notiser

På kung Gustaf Adolfs åttioårsdag den 11 november uppvaktade estlandssvenskarna med lyckönskningstelegram genom Svenska Odlingens Vänners försorg. Redan efter två dagar ingick tacktelegram av följande lydelse: Fil dr Edvin Lagman för estlandssvenskarnas kulturförening Svenska Odlingens Vänner, Farstaväg. 17 Farsta. Mottag och framför mitt varma tack för den vänliga hälsningen på min födelsedag. Gustaf Adolf. Estlandssvenska åldringarna på Kustbohemmet hade uppvaktat med blommor. De innefattades i kungens tackkort till estlandssvenskarna med följande lydelse: Estlandssvenskarna och Kustbohemmet. Mitt varmaste tack för visad vänlighet på min 80-årsdag. Gustaf Adolf.

*

Ingenjör Manfred Westerblom, som under en lång följd av år beklätt viktiga poster inom AGA i Mexiko City och Bogotà i Colombia, har under den gångna sommaren med sin familj varit på semester i Sverige. Han skall under nästkommande år frånträda sin befattning i Bogotà och återvända till Stockholm, där han blir chef för svetsavdelningen på AGA. Den nya posten, som för honom upp i AGA:s ledning, visar att företaget har ett utomordentligt förtroende för den estlandssvenske ingenjören från Birkas.

Edvin Lagman

JULVÄGAR – och sommarstigar

De vägar och stigar som här rinner mig i minnet är genvägar. Som barn var man en passionerad genvägssökare. Först tänker jag på den väg som ledde "ut i världen", bort från de två stugorna i skogsbyn på Spithamns udde. Den gick mot söder. Det var en svårvandrad väg, smal, sandig ställvis, ställvis överkorsad av trädrötter, som under tidernas lopp frilagts, allteftersom jorden trampats fastare och djupare. Men vi skall nu först ta en vintervandring, då marken inte syns, då vägen kanske bara är som ett "sikte", en rågång mellan de höga träden.

Utanför hemgårdens grind fanns först "buskar-na", en tät snårig vegetation av enbuskar, men bakom dem öppnade sig Kala sanden. Här svepte vinden bitande kall in från havet, och man pul-sade med flåsande andedräkt den otrampade stigen ett par hundra meter fram, tills man kom i lä av Andkärrbackarna och moarnas utlöpare mot stranden. Vandringen gick vidare genom Sten-back, över Nysvedsmon, bort mot Trångmon. Detta var vår egen väg, på moarna var vinden aldrig riktigt hård, det kunde t. o. m. vara alldeles lugnt nere på marken, medan det dånade i trädkronorna högt över ens huvud. På Trångmo kom man fram till stora landsvägen, som från Spithamn ledde söderut. Där tog min genväg slut och jag strävade vidare på banad väg över glesare moar, förbi väg-korsningen Korset och kom till Bergsby. Det är en julvandring till Höbring jag tänker på.

Nya genvägar — det var den alltid aktuella tanken på sådana vandringar. Men man fick hålla sig till stora landsvägen genom Bergsby gata — *Bärspe gatna* — och över Bergsby sand — *Bärspe sån*. Det gick inte att leta sig fram annorstädes. Hade man emellertid passerat Sanden, så öppnade sig nya möjligheter, och man var på väg längs en smal skogsstig mot en stor uthuggning, bortom vilken Gränkull och sågen fanns. Sedan började gårdsgårdarna och stängslen, särskilt bortom Prosta, som var liksom civilisationens sista utpost, innan man kom in i de verkliga vildmarkerna, där man då så småningom letade sig fram mot Höbring Jocksa. Hade man tur, kunde man finna en kostig bort mot Bränna, dit man egentligen ämnade sig för att se efter om Rickard var hemma. Och så var man slutligen hos Petorsa, där man tillbringade en juldag, kanske låg över också.

Denna väg framträder i minnet i två vitt skilda inramningar. Så som jag skildrat den nu, står den kantad med julgranar, tyngda av snö och i fantasin behängda med brokiga kulor, äpplen och långa karameller. Denna väg var inte alltid upp-trampad i vintersnön, men den var framkomlig; även där det fanns diken, kärr och vattenpölar,

men allt låg tillfruset, om det råkade vara riktig vinter. Den vägen var också min sommarstig. På den sprang man, barfota för att det skulle gå fortare och för att man inte skulle blöta ned skodon. Då doftade det av solvarm mo och starr-bevuxen lågmark, av skvattram och bedövande odon. Särskilt klara står för mig minnesfragment från en sommarsöndag, då min bror och jag gjorde ett ännu djärvare försök att komma på en genväg för att om möjligt korta av vägen genom Bergsby också. Kortare blev den nu inte och fortare gick det inte heller, där vi klättrade över gårdsgårdar och jagade genom ångsmarkerna öster om byn. Men det var en upplevelse: nya gläntor, nya hasselsnår, främmande björkar, tidigare osedda mostråk genom den ljusa lövängsvegetationen och praktfulla blåbärsmarker, som inte gjorde vägen och vandringstiden kortare.

Min andra julväg var egentligen två vägar: den vanliga längs åkerrenen upp till byn och den andra över Storsvedskärret hem igen. När man hade pressat byxorna och putsat skorna, gav man sig inte ut på äventyrligheter i markerna för att riskera elegansen, utan man trampade försiktigt den vanliga stigen, där det kanske t. o. m. fanns slädspår att hålla sig till. Naturligtvis var man dock inte mer än människa och måste pröva isen på Martens dike, som ju skulle hoppas över an-nars. Och då kunde det hända. Hade vattnet sjunkit genast efter den första kylan, var isen skör och brast, och alltid fanns det så mycket vatten kvar, att man blev våt om fötterna. Men detta hindrade inte att man fortsatte till byn och med de andra småpojken strövade längs bygatan, stod och frös och blev jagad av de större pojken. Men det kunde också hända, att man hamnade tillsammans med bara Händors Gunnar i deras stora stuga med den extra vackra julgranen och knäckte nötter eller blev bjuden på karamell. Det var alltid litet ruggigt att ge sig ut på hemväg, och nu kom genvägen så väl till pass. Jag minns också att man alltid hann bli så otroligt hungrig nä-man var i byn, det gällde nästan livet, om man kunde vinna fem minuter på hemvägen. När man sagt adjö i stugan, flöjde man så över gårdsgårdar och diken genom kalvhagarna ned över kärret, där man fick hemmafönstrets ljus i sikte. Råkade man plumsa i en gång till, så gjorde det inte så mycket för ens egen del, för man sprang sig varm, så att vattnet ångade i skorna. Men ens föräldrar var inte så glada åt dessa genväg alla gånger. Fast på sommaren brydde de sig inte om, var man drog fram, för då tog man av sig skodon. Över Storsvedskärret ledde dock ingen riktig sommarstig. Den letade vi förgäves efter under alla åren hemma i byn.

FAMILJENYTT

Vigda

Ivar Olep

Wanja Birgitta Noordh

Södertälje den 13 jan. 1962

Veino Norrman

Majvor Gabriella Fryxell

Askersund den 8 sept. 1962

Döda

Fru Olga Maria Amberman, född Honkanen den 1 nov. 1889 i Tavastehus i Finland, tidigare bosatt i Hapsal, avled den 26 jan. 1962 i Eskilstuna.

Fru Lovisa Blees, född Luun den 18 okt. 1902 på Nuckö, avled i nov. 1960 i Eskilstuna.

Fru Mina Fagerros, född Nyblom den 19 sept. 1887 på Ormsö, avled den 25 sept. 1962 i Stockholm.

Fröken Linnéa Ingeborg Friberg, född den 11 aug. 1946 i Stockholm, avled genom olyckshändelse den 21 sept. 1962 i Älvsjö, Stockholm.

Änkefru Agneta Hallman, född Lindkvist den 8 febr. 1880 på Ormsö, avled den 2 nov. 1962 i Stockholm.

Johannes Hamberg, född den 11 mars 1883 i Rickul, avled den 21 okt. 1962 i Sollentuna.

Johan Norrman, född den 17 jan. 1876 på Ormsö, avled den 28 aug. 1962 i Saltsjöbo.

Änkefru Kristina Palmkron, född Ullis den 16 april 1893 på Runö, avled i aug. 1961 i Vaxholm.

Alexander R Emmelman, född den 12 dec. 1890 på Ormsö, avled den 10 okt. 1962 i Tullinge.

Fröken Julia Talberg, född den 12 april 1888 i Rickul, avled den 21 augusti 1961 i Södertälje.

Fröken Gertrud Timm, född den 16 sept. 1872 på Ormsö, avled den 16 okt. 1962 i Klintehamn på Gotland.

August Wiberg, född den 8 nov. 1893 i Rickul, avled den 16 aug. 1962 i Torshälla.

Änkefru Mina Stubender, född Viksten den 10 febr. 1868 på Nuckö, avled den 7 dec. 1957 i Nyköping.

Pressen lovordar

en bok om

ESTLANDS SVENSKAR

DEL I: Bosättningsområde

Historia

Andra världskriget

Överflyttningen till

Sverige

Folklig kultur

Pris kr. 32: —,

inb. 36: —

"Tammekanns översikt vittnar i all sin vetenskapliga exakthet om en mänsklig inlevelse i ämnet och förmedlar otvivelaktigt något av bygdens karaktär, av fria vidder och friska Östersjövindar."

Prof. Gustaf Lindblad i Kustbon

"— — — den nu utkomna delen om Estlands svenskar är av utomordentligt hög kvalitet", skriver prof. Birger Nerman i Svenska Dagbladet och karakteriserar det historiska avsnittet så: "Det är en mönstergill framställning, översiktlig med de stora dragen framhävda, men med en mängd intressanta enskildheter — — —"

"Folkskolläraren Viktor Aman har skrivit ett briljant kapitel om Estlandssvenskarnas öden under andra världskriget och om överflyttningen till Svergie."

Rektor Per Söderbäck i Östgöta Corr.

"Aman berättar hur svenskarnas liv utformades i det ockuperade Estland. Han berättar varför de flydde och hur flykten gick till. — — — Hans skildring hör till dem, som man inte lägger ifrån sig i mitten."

Fil. mag. Torsten G. Aminoff i Hufvudstadsbladet

"Bokens sista avdelning, om estlandssvenskarnas folkliga kultur, har anförtröts förutvarande professorn i folklivsforskning i Tartu Gustav Ränk. — — — Också detta parti står på högsta nivå."

Prof. Birger Nerman i Svenska Dagbladet

"Med denna bok har utgivarna inte bara skapat 'en bok om Estlands svenskar' som den anspråkslöst heter utan säkerligen även 'boken om Estlands svenskar' ett verk som för framtiden har samlat och bevarat kärnan av vår kunskap om en svensk stam vars egen historia nu är ett avslutat kapitel. — — — Boken om Estlands svenskar är värdig skildringens föremål."

Fil. mag. Torsten G. Aminoff i Hufvudstadsbladet

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Min kära Maka,
min Mor

Mina Fagerros

* 19 september 1887

har i dag stilla insomnat. I ljusst minne bevarad
av oss, syster och svägerska, övrig släkt och
vänner.

Hägersten 25/9 1962

ANDERS

Katarina och Alf
Katarina och Maria

Begråt mig ej, nu är jag lycklig vorden,
min plåga slutad och min ande fri.
Jag lämnat Er, jag älskat mest på jorden,
för att hos Gud än mera lycklig bli.

Min käre Make,
vår älskade Far och Morfar

Johan Norrman

f. 17 januari 1876
d. 28 augusti 1962

Djupt sörjd och saknad av oss, släkt och vänner.

KATARINA
Agneta och Peter
Maria och Lars

Anders
Barnbarn och barnbarnsbarn

Vi hann ej säga Dig farväl,
ty döden kom så fort.
Men låt oss säga Dig vårt tack,
vid evighetens port.

Änkefru

Agneta Hallman

* 8/2 1880

† 2/11 1962

Sörjd — Saknad

HANS

Syskon

Barnbarn

Släkt och vänner

Jordens oro viker
för den frid som varar
döden allt förliker
himlen allt förklarar.

För allt vänligt deltagande och för alla vackra
blommor och hyllningar vid Agneta Hallmans
jordfästning framföra vi härmed till alla vårt
varma tack.

Katarina Pihlman

född den 24/1 1878 på Ormsö
död den 22/6 1962 i Dalsjöfors.

Djupt sörjd och i tacksamt minne bevarad av
make, barn och barnbarn.

LARS PIHLMAN

Johan och Alfhild

Anders, Tomas

Sv. Ps. 377.

Vår älskade Pappa,
Farfar och Svärfar

Lars Massalin

född den 21/6 1904 på Ormsö
död den 15/9 1962 i Helsingfors.

Älskad — Saknad

MARGARETHA

Kaj och Maj-Britt

Robert, Michael

Syskon, släkt och vänner.

Ett hjärta av godhet har slutat att slå
Du eviga vilan har funnit
Oändlig är saknaden, bitter och stor
Dock finnes en tröst: Du sover i ro.

Min älskade Make,
vår kära Pappa,
Morfar och Mormorsfar

Alexander Rimmelman

född 12 december 1890

har i dag stilla insomnat. Djupt sörjd och sak-
nad av oss, övrig släkt och vänner.

Tullinge 10/10 1962

MARIA

Katarina och Karl-Axel

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Ett strävsamt liv har slocknat ut.
En flitig hand har domnat.
Din arbetsdag har nått sitt slut
Ditt trötta huvud somnat.

Min älskade Make,
vår käre Far

Johannes Hamberg

* 11/3 1883
† 21/10 1962

har i dag lugnt och stilla insomnat och lämnat
oss i djup sorg.

EVA

Oskar och Ingeborg
Aline och Sigurd
Sigrid och Alfred
Arthur och Hildegard
Einar och Ester
Lennart och Ulla

Vi hann ej säga Dig farväl
ty döden kom så fort
men låt oss säga Dig vårt tack
vid evighetens port.
Alltid så lugn och stilla
tålig och god Du var
så skola vi Dig minnas
tack kära make och far.

Min älskade Maka,
vår kära Mamma,
Mormor och Farmor

Lovisa Peedu

född Brun

* 25 januari 1891 på Nuckö
† 28 augusti 1962 i Stockholm

Djupt sörjd och saknad av oss.

DAVID

Barnen

Barnbarn, Barnbarnsbarn
Syskon, övrig släkt och många vänner.

Mild och god Du alltid varit,
utan klagan smärtan bar.
Ingen vet vad Du har lidit,
Nu Du vilan funnit har.
Svår är sorgen, tung att bära,
Tomt det är i hemmets vrå.
Men vad allt Du gav oss, kära,
Finns i minnet kvar ändå.
Tack för allt!

Vår kära Mor, Mormor och Farmor

Leif Klitter

född 12 april 1952
död 20 november 1962

MOR, FAR

Syster

Mormor, Morfar

En tröst i sorgen Gud oss ger,
att den vi älskar ej lider mer.

Sov gott, vår käre son!

Vår kära Mor, Mormor och Farmor

Katarina Kornblom

* 5/9 1877

har i dag i tron på sin Frälsare efter långt och
tåligt buret lidande lämnat oss. I ljust minne
bevarad av oss, barnbarnsbarn, broder, övrig
släkt och vänner.

Stockholm den 18 nov. 1962

KATARINA

Maria och Johan
Johan och Maria
Anders och Melita
Barnbarnen

»Jag är uppståndelsen och livet,
den som tror på mig,
han skall leva om han än dör.»

Joh. 11:25.

Min älskade Maka,
vår kära Mor och Mormor

Katarina Stenholm

född Fält
f. 25 mars 1888 på Ormsö
d. 3 sept. 1962 i Stockholm

Djupt sörjd och saknad av oss, systrar, syskon-
barn, svägerska samt övrig släkt och vänner.

JOHANNES

Anders Lars
Inger och Rolf
Karina Leif

Snart så är vår vandring slut uppå jorden här,
Och vi skola flytta hem, som beslutat är.
Om ej dödens bud oss når, Jesus kommer snart,
Hämtar oss då jord förgås, tänk så underbart.

Min älskade Make,
vår käre Far,
Farfar och Morfar

August Wiberg

född 8 nov. 1893 i Rickul

har idag stilla insomnat sörjd och innerligt
saknad av oss, släkt och vänner.

Torshälla den 16 aug. 1962

DAGMAR

Axel och Lilly
Ingrid och Axel
Barnbarnen

Flitig, så länge krafterna räckte,
Fridsam och nöjd har du levat ditt liv.
Somnat, när allmakten livslågan släckte.
Ljust är Ditt minne.
Vila i frid.

Bemärkelsedagar

85 år

Katarina Engström, född Enkel den 8 jan. 1878, Ormsö
 Maria Vesterholm, född Grenfeldt den 10 jan. 1878, Rickul
 Katarina Pihlman, född Laderman den 24 jan. 1878, Ormsö
 Alexander Kadanik, född den 25 jan. 1878, Hapsal
 Lars Selin, född den 8 febr. 1878, Ormsö
 Birgitta Svärd, född Bäckman den 8 febr. 1878, Ormsö

80 år

Lena Stenberg, född Vesterberg den 4 jan. 1883, Rickul
 Anna Berkman, född Heringas den 20 jan. 1883, Nuckö
 Eva Hallberg, född den 2 febr. 1883, Rickul
 Tio Koinberg, född Heyman den 17 febr. 1883, Rickul
 Lovisa Heideman, född Mählberg den 23 mars 1883, Rickul

75 år

Johannes Stenholm, född den 6 jan. 1888, Ormsö
 Albert Palmkron, född den 9 jan. 1888, Korkis
 David Peedu, född den 11 jan. 1888, Nuckö
 Lovisa Karlsson, född Pählberg den 22 febr. 1888, Rågöarna
 Sofia Alun, född Viksten den 26 febr. 1888, Nuckö
 Mickel Deemus, född den 2 mars 1888, Dagö
 Lovisa Åkerman, född Vesterman den 5 mars 1888, Rickul
 Lars Appelblom, född den 7 mars 1888, Ormsö
 Lena Vesterman, född den 13 mars 1888, Rickul
 Maria Nordbäck, född Gärdström den 15 mars 1888, Ormsö
 Marie Karis, född Leesik den 19 mars 1888, Dorpat

70 år

Jüri Pella, född den 2 jan. 1893, Korkis
 Anton Dyrberg, född den 3 jan. 1893, Rickul
 Maria Vaksam, född Holm den 4 jan. 1893, Ormsö
 Julia Dans, född Ringberg den 5 jan. 1893, Rickul
 Agnes Fernanda Tiidus, född Freiberg den 7 jan. 1893, Reval
 Olga Maria Pella, född Palmkron den 15 jan. 1893, Korkis
 Julia Barud, född den 27 jan. 1893, Nuckö
 Anders Nordbäck, född den 27 jan. 1893, Ormsö
 Tomas Friberg, född den 29 jan. 1893, Ormsö
 Welly Olga Irma Jürgensson, född den 22 febr. 1893, Reval
 Anders Appelblom, född den 23 febr. 1893, Ormsö
 Julia Brunberg, född Fagerlund den 27 febr. 1893, Rickul
 Katarina Selin, född Selin den 27 febr. 1893, Ormsö
 Johan Alkvist, född den 1 mars 1893, Ormsö
 Hulda Heyman, född Brus den 4 mars 1893, Rickul
 Maria Grundström, född Liljebäck den 12 mars 1893, Ormsö
 Hans Saar, född den 16 mars 1893, Reval
 Lovisa Grenfeldt, född Dyrberg den 17 mars 1893, Rickul
 Pauline Enggrön, född Luks den 22 mars 1893, Rågöarna
 Katarina Fällman, född Österberg den 22 mars 1893, Ormsö
 Tomas Bäckman, född den 31 mars 1893, Ormsö

60 år

Olga Nilsson, född Fagerlund den 7 jan. 1903, Nuckö
 Lydia Elisabeth von Zur-Mühlen, född den 16 jan. 1903, Hapsal
 Robert Valentin Dreiman, född den 22 jan. 1903, Reval
 Helene Melders, född Melders den 22 jan. 1903, Runö
 Agneta Lindström, född den 25 jan. 1903, Ormsö
 Anette Luks, född Treiberg den 29 jan. 1903, Rickul
 Mathilda Ahlberg, född Alberg den 30 jan. 1903, Rickul
 Maria Brus, född den 31 jan. 1903, Odensholm
 Alfred Friedrich Hallberg, född den 1 febr. 1903, Reval
 Olga Skönberg, född den 2 febr. 1903, Reval
 Voldemar Tegelberg, född den 6 febr. 1903, Rickul
 Albert Sikkar, född den 8 mars 1903, Reval
 Maria Bergström, född Enkvist den 9 mars 1903, Ormsö
 Voldemar Blomberg, född den 21 mars 1903, Rickul
 Elvine Engman, född den 22 mars 1903, Nuckö
 Sigröd Abrahamsson, född Heldring den 24 mars 1903, Reval
 Johannes Faltis, född den 26 mars 1903, Neve
 Edelgard Alice Bakovski, född Veiler den 28 mars 1903, Reval
 Marta Helene Berkqvist, född Bergman den 29 mars 1903, Rickul
 Roosi Söderman, född den 30 mars 1903, Vippal
 Gerald Freiberg, född den 31 mars 1903, Nargö

50 år

Johannes Nee, född den 5 jan. 1913, Ormsö
 Edita Birgitta Freiman, född Greisman den 6 jan. 1913, Nuckö
 Axel Alfred Zeisig, född den 6 jan. 1913, Nuckö
 Axel Albert Adelman, född den 11 jan. 1913, Rickul
 Irene Maria Freiman, född Reisman den 18 jan. 1913, Nuckö
 Helmi Emilie Delfine Aman, född Marr den 20 jan. 1913, Nuckö
 Signe Wellenide Henriette Vitman, född Ribon den 1 febr. 1913, Nuckö
 Salme Vasur, född Klamman den 6 febr. 1913, Korkis
 Maria Grönman, född Hörnsten den 8 febr. 1913, Ormsö
 Elisabeth Sergo, född Svan den 9 febr. 1913, Runö
 Pauline Kurema, född Friman den 16 febr. 1913, Nuckö
 Fredrik Emanuel Dreijer, född den 23 febr. 1913, Runö
 Gisela Gahlbäck, född Pauli den 2 mars 1913, Reval
 Oskar Brun, född den 4 mars 1913, Nuckö
 Hilda Elfride Bergman, född Kiiüsvik den 5 mars 1913, Dorpat
 Elsa Malm, född Jäger den 6 mars 1913, Reval
 Axel Derblom, född den 8 mars 1913, Nuckö
 Elfrida Sandsten, född Åkerman den 16 mars 1913, Rickul
 Katarina Alström, född Salin den 18 mars 1913, Ormsö
 Gertrud Gärdström, född Grundström den 20 mars 1913, Ormsö
 Johan Benholm, född den 27 mars 1913, Ormsö
 Salme Liiver, född Valp den 28 mars 1913, Vippal

LJUSSTÖPNINGEN

*Det är ett minne, inbränt i ett barn
i gamla jular, när min mor var yngre.
Då tog hon tio tåtar tvinnat garn
och sänkte dem i talgen, som allt tyngre
behängde dem, tills tio raka ljus
i kristlig stillhet lyste i vårt hus.*

*Bedrövad började hon nästa stöp,
Det var som hade handen lyfts med möda,
och lågt hon talte, medan talgen dröp:
”Nu gjuter jag ett grenljus för de döda,
som här i huset haft sitt trygga hem
och sörjt de släkten, som gått före dem.”*

*Men vackert var det leende, som låg
kring hennes unga ögon, då hon sänkte
tre korta trådar ner i talgens tråg
för tre små söner, som hon livet skänkte:
”Om några år, när det är jul igen,
ska ni bli redliga och raska män.”*

*Och utanför gick Sundets storm till ro
och blev ett samspråk mellan strand och bölja.
Och genom fönstret sågs en stjärna glo
så testamentligt stor och lätt att följa
— när mor med några trådar tvinnat garn
göt ljus för flydda släkten, hem och barn.*

Gabriel Jönsson